

Folkloristik:

Prof. Dr.
Dursun Yıldırım
Armağanı

Pars Yılı
ANKARA 1998

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA TERİMLEŞME VE TEMATİK YAPI MESELESİNE DÂİR DÜŞÜNCELER

Yard. Doç. Dr. Mehmet ÖNAL*

Ondokuzuncu asrın başından itibaren görülen ve zamanla yaygınlaşan yeniliklere paralel olarak edebiyatımızda Yeni Türk Edebiyatı adı verilen bir dönem başlamış ve bu dönemle birlikte pek çok terim dilimize girmiştir. Önceleri klâsik edebiyatımızda edebî yorumlar yapılmakla beraber edebiyat bilimi diyebileceğimiz bir sahanın yine ondokuzuncu asırda edebiyatımıza girdiği ve yirminci asırda yaygınlaşma içinde olduğu bilinmektedir.

Edebiyat biliminin meslektaşlarımızca Türk kültürüne ve Türk edebiyatına uyarılma çabaları son zamanlarda yeni bakış açılarıyla sahanın değerlendirilmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu bakış açılarının en önemlilerinden biri, sahanın “edebiyat bilimi”, “edebiyat bilgi alanı” ve “edebiyat sanatı” başlıkları adı altında incelenmesi gerektiğini iddia eden görüştür¹.

Bilim dalının isimlendirilmesiyle başlayan farklı görüşler, tedrîci olarak pek çok kavramın farklı açılar altında incelenmesi ve ifade edilmesi, dolayısıyla farklı vokabüler ve terimler benimsenmesi sonucuna ulaşmıştır.

İsmlendirme meselesinden başlayacak olursak hepimizin şu listeyi hatırlayacağı muhakkaktır: Edebîyat-ı Cedîde, Tanzimat Edebiyatı, Türk Teceddüt Edebiyatı, Muassır Türk Edebiyatı, Avrupâi Türk Edebiyatı, Garbî Türk Edebiyatı, Çağdaş Türk Edebiyatı, Modern Türk Edebiyatı, Batı Tesirindeki Türk Edebiyatı, Son Asır Türk Edebiyatı, Yeni Edebiyat, Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Arayışlar Devri Türk Edebiyatı...

Yukarıdaki listenin ortak bakış açısı üç maddede toplanabilir:

- 1) Tarihi gelişme veya kronolojik ölçü;
- 2) Kültür değişmesi;

* Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Prof. Dr. Sadık Kemâl Tural, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ötügen Yayınları, İstanbul, 1982, s. 18-40.

3) Muhtevâ (kapsam, içerik) değişikliği

Bu yorumu birinci katman olarak kabul edersek isimlendirmede ölçü olarak alınabilecek diğer kriterleri, ikinci katman diyerek şöyle hülâsa edebiliriz:

- 1) Yeni türler ve yeni şekiller;
- 2) Kültür değişikliğine bağlı olarak şahsa doğru çekilen gelenek ve topluma doğru genişleyen moda;
- 3) Medya ile edebiyat sahasının ilişkileri;
- 4) Maslow'un ihtiyaçlar üçgenine göre nüfusun milyonda birini ilgilendiren estetik;
- 5) Faydacı açıdan edebiyatın bir eğitim malzemesi olarak kullanılabilmesi

Bu değerlendirmede birinci katmanın yaygın olarak kabul gördüğünü, ikinci gruptaki maddelerin ise tartışmaya açık olduğunu ifade etmek isterim. Bizler, isimlendirmede dahi ortak görüşlerin oluşmadığı bir sahada galat-ı meşhur olarak Yeni Türk Edebiyatı ifadesinin kabul edildiği bir ölçü ile edebiyatın ilimleşmesi konusuna fikir üretmekle vazifeliyiz.

Sahanın isimlendirilmesinde karşılaşılan bu güçlük, bilim dalının çekirdek kavramı sayılan "edebiyat" kelimesinin tanımında da karşımıza çıkacaktır. Konuyu fazla dağıtmamak için hemen herkes tarafından kabul gören bir tanımdan hareket etmek istiyorum.

"Bir ilmi öğretmek, bir tezi müdafaa etmek, bir takım kâideleri tesbit etmek, bir akde delil olmak gayelerinden uzak olarak yazılan; itibârî değerini okuyucunun veya okuyucuların tercih ölçüsünden alan; bu tercihlerin ittifakıyla şahesere doğru yükselen edebî eserler; destan, şiir, roman, dram ve emsâli türler içinde karşımıza çıkarlar..." Bunların herbiri edebiyattır ve "... tercihlerin itibârîliği ile de çok husûsî usûlleri gerektiren ve insan bilgisinin bir şûbesini teşkil eden -bir zamandan beri- ilim sayılmakta olan edebiyat tedkiklerinden ayrılırlar."²

Neredeyse standart bir edebiyat tanımı olarak kabul edilen bu cümlelerde, edebiyat sahasının sanata münhasır olduğundan dolayı kalıplara alınamadığı için tartışmaya, en azından farklı tercihlere uzanmaya açık ibareler bulunabileceği söylenebilir. Bir husus, iki profesörün ittifakla kabul ettiği tanımın yetersizliğinden değil, malzemenin sanat eseri oluşturmaya yönelik olmasındandır.

Bu yüzden araştırmacılar, edebiyat kelimesi ile birlikte, *edebî eser* terimini tanımlama yoluna gitmişlerdir; zira, *edebî eser*, edebiyat keli-

² Prof. Dr. Kaya Bilgeçil'in (*Türk Dili ve Edebiyatı Asiklopedisi*, Edebiyat Maddesi, C. II, s. 428-436) edebiyat tanımından yola çıkan Prof. Dr. Sadık Kemâl Tural'ın *Zamanın Elinden Tutmak*, (Ötüken Yayınları, İstanbul, 1982, s. 23.) isimli eserinden alınmıştır.

mesinden daha sınırlı bir kavramdır.

Sahanın ilk araştırmacılarından Fuad Köprülü'nün edebî eser tanımı şöyledir:

“Edebî eser, bir sınıf kari'in zevk veya fikirce istifade etmek maksadıyla okuduğu, heyecan duyduğu, hissettiklerine kalblerde ma'kes bulduğu eserlerdir; fakat; pek hâricî bir esâsa dayanan bu târif, edebî bir eseri hiç bir veçhile anlatamıyor; çünkü edebî eser ancak dâhilî mâhiyeti ile o isme hak kazanır. Edebî eserin tabiatini gösteren nişânelere birî, onda bir maksat bir sanat gâyesi bulunması, yani, şekil ve ma'nâ itibâriyle güzelliği hâiz olmasıdır. İfade ettiği hisleri bir okuyucu zümresine aynı kuvvetle sirâyet ettirmeye muktedir olan bir eser, edebî addolunur.”³

Prof. Dr. Şükrü Elçin, halk edebiyatına ait kavramları değerlendirirken hemen bütün tanım cümlelerine “malzemesi dile dayanan” ibâresini eklemektedir⁴.

Prof. Dr. Sadık Kemâl Tural'ın, edebî eser tanımı, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın ifadelerini tanım cümlesine kavuşturarak oluşur:

“Edebî eser: Malzemesi dil olan; duyguya hayâle ve estetik heyecana dayanan uyarımlar yoluyla, zihinde yer edebilme gücüne sâhip bulunan sözlü veya yazılı kompozisyonudur. İşlenmemiş duygu, hayâl ve düşünceye yönelmiş, estetik endişeden uzak eserleri edebî eser saymak oldukça güçtür. Edebî eserlerle edebî olmayana ayarmak üzere bazı kriterler ve usûller vardır.”

Bu ifadelerden sonra Kaplan Hoca'nın cümleleri ile tanım desteklenir:

“Edebî eser bir bütündür. (...) Teferruat, bütünün emrindedir ve sanatkarın şahsiyeti ile yakından ilgilidir. (...) Mevzu, kompozisyon, fikir, kelime, hayâl, âhenk bir müellifin eserini vücûda getirmek için seçtiği ve kullandığı herşey bize onun şahsiyetini ifşâ eder. Bu seçimler aynı zamanda devri de gösterir; zira, devrin rûhu müellifin ruhuna, oradan da eserine akseder.”⁵

Sahanın isimlendirilmesi ve çekirdek kelimesinin tanımlanırken karşılaşılan problemlerin belirlenmesi, edebiyat sahasının konusuna müteallik olan *tematik yapı* kavramını ve terimini yorumlamamızı güçleştirecektir.

Tematik Yapı kavramı bir terim olarak Yeni Türk Edebiyatı sahası içinde *konu-anafikir-bakış* açısının oluşturduğu bir bağıntıdır.

3 Prof. Dr. Fuad Köprülü, “Türk Edebiyatında Usûl”, *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötügen Yayınları, İstanbul, 1989, s. 25.

4 Prof. Dr. Şükrü Elçin, “Halk Edebiyatına ve Halk Şiirine Toplu Bir Bakış”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. 3, (Edebiyat), 2. Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1992, s. 227-233.

5 Prof. Dr. Sadık Kemâl Tural, *a.g.e.*, s. 25-26.

Tematik⁶ kelimesini “tema ile ilgili” olarak anlıyoruz; bu terimi konu, anafikir, ve bakış açısı etrafında oluşan bediî tefekkür⁷ (duygu, düşünce, hayâl) ile ilişkisini belirterek “Tematik Yapı” terimin alt başlıklarının olacağına inanıyoruz.

Tema kelimesinin muhtelif kaynaklardaki tanımları şunlardır:

- 1- “tem, tema: 1) Bir hikâyede, öğretici veya edebî bir eserde işlenen düşünce, görüş 2) Herhangi bir sanat eserinde işlenen konu 3) -müzik- Bir besteyi oluşturan temel motif.”⁸
- 2- “tema: Bir esere hâkim olan fikir ve his.”⁹
- 3- “Tem: Bk: Tema

Tema (Fr. Thème): Söz konusu ama asıl konu değil de onun bir ayrıntısı; açıklanan, belirtilen, anlatılan olay, bir tasvirin tek bir yönü ve bölümü; özel anlamda bir yazının konusunu belli eden adı, başlığı. Eleştirmeci Dahlstrom’un sınıflamasına göre tema çeşitleri: 1) Fiziksel 2) Organik 3) Sosyal 4) Kişisel 5) Kutsal. Birincisi insanı molekül, ikincisi protoplazma, üçüncüsü toplum üyesi, dördüncüsü bağımsızlık varlık, beşincisi de yalnız ruh sayıyorlar. Bu sözü asıl konu ve anafikirle karıştırılmaması gerekir.”¹⁰

Buraya kadar aldığımız tema tanımlarında farklı görüşler hemen belli olmaktadır: *TDK Türkçe Sözlük*’te temanın “düşünce, görüş, konu, temel motif” kelimeleriyle karşılandığı dikkati çekmektedir; ayrıca bu tanımın güvenilirliğine bir ölçü olması için “bir hikâyede, öğretici veya edebî bir eserde” ibâresini değerlendirmek gerekecektir. *Büyük Türkçe Sözlük*’te ise temanın fikir ve his kelimelerini karşıladığı yazmaktadır. Bu iki sözlüğün yanında Akalın’ın bakış açısı doğruya daha yakın görünmektedir; ancak burada da yazının konusu ve başlığının tema olması tartışmaya açıktır. Sınırlı konu ve tema kavramları bu yaklaşımda birbirine girmektedir. Bunların yanında beş grupluk sınıflamanın da tema değil bakış açısını ilgilendiren tercihler olduğu açıktır.

Elimize geçen diğer kaynaklardaki tanımlar şunlardır:

“Tema: Şiirde veya nesirde asıl konuyu değil de onu bir ayrıntısı; açıklanan, anlatılan, tasvir edilen olayın tek bir yönü, parçası. Tema kelimesinin aslı Grekçe olup daha çok bir musıkî terimidir. Bir sanat eserini oluşturan ‘temel duygu ve düşünce’ anlamında edebiyatta da -özellikle şiirde- kullanılmaktadır. Tema geniş anlamlı bir kelime olduğundan ana fikir ve konu ile karıştırılmaması gerekir. Çünkü genel bir duygu ve düşünce

⁶ *thematic*: “Bir konuya âit; (dilbilgisi) köke âit; (müzik) esas makama âit.” (*Redhouse*, İngilizce-Türkçe Sözlük, RedhouseYay., İstanbul, 1985, s. 1015.)

⁷ *bediî tefekkür*: “Şiir: Âhenk + Bediî Tefekkür (Fikir, his ve hayâlin oluşturduğu dile dayalı tematik yapı) + Sabit nazım şekilleri” (Doç. Dr. Sadık Kemâl Tural, “Şiirin Dünyasında Yaşamak” *Konevi* Dergisi, C. 1, Nu: 10, Temmuz 1983, s. 22)

⁸ *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., TTK Basımevi, Ankara, 1988, s. 1447.

⁹ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Rehber Yay., Ankara, 1990, s. 1077.

¹⁰ Lütfullah Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık, Yay., 5. Baskı, İst., 1980, s. 282.

çerçevesinde bir çok konular bulunabileceği gibi o konulara esas olabilecekana fikirler de bulunabilir. Edebiyatımızda çoklukla işlenmiş temalar arasında aşk, ölüm, tabiat, yiğitlik, toplum, vatan insanlık ve düşünce vardır.”¹¹

Ve diğer tanımlar:

“Tema (Yun. thema, Fr. theme). Bir yapının ana motifi ya da başlıca motifleri. Günümüzde tem kullanışı yaygındır. Tem, konu ve anadüşünce ile karıştırmamalıdır, Başka bir söyleyişle konu, üzerinde durulan, söz söylenen olay, durum, nesne, genellenirse herhangi bir şeydir. Tema ise konunun geliştirilmesinde başvurulan bir ayrıntıdır, bir buluş, bir görüş ya da düşüncüdür. Söz gelimi ölüm, fizyolojik tanımıyla yaşamın bitimidir ve bir konudur. Ölüm düşüncesi ise bir temadır. Ya da Orhan Kemal’ in *Murtaza* romanında konu, bekçi Murtaza’nın geçim zorlukları içindeki yaşamı, ailesi ve çevresindeki kişilerle ilişkileridir. Murtaza’daki göreve bağlılık anlayışı ise temadır”¹².

“Tema: Romanda ifade edilen beşeri, ferdi, tecrübenin, evrensel, objektif, mutlak ve değişmez olmadığı, artık şüphe götürmez bir şekilde eleştirinin temel ilkelerinden biri olmuştur. Tema, bir ilgi ve değerlendirme meselesidir; eserin bütününe dayalı olarak hayatı bütün yoğunluğuyla hissettiğimiz bir an’a belli belirsiz hissettiğimiz bir lezzet katan herhangi bir duruma veya bölüme uygun bulduğumuz bir addır. Bunun için tema, en güzel ifadesiyle bir yorum ve özel şartlar meselesidir. Bu özel şartlar bilinmeksizin arada sırada anlatmak fırsatını bulduğumuz büyük olayların bazıları hiçbir anlam ifade etmezler”¹³.

(Daisy Miller’in önsözünden)

“Konu (Tema), bilginin temelidir, bir başka deyişle bilginin nesnesidir. (Yun: Thema /işlenmek üzere/ öne konulan). Tematik ise eserdeki ya da yazarın yaratışındaki konuların (temaların) bütünüdür. Bunlar belli bir ifade veya makale içinde, ya da bir sanat eserinde -özellikle sanatsal edebiyatta- yansıtılan yaşam görüntüleridir”¹⁴.

Cevdet Yalçın’ın ifadelerinden, konuya yakınlığımız ölçüsünde karene yoluyla çıkardığımız anlama göre tema kelimesi, Akalın’ın sözlüğünden çokça faydalanılarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan anlaşıldığı kadarıyla tema, daha çok şiirde görülen bir teknik yapıdır.

“Tema: Tem (fr. theme). Bir yazı, bir müzik parçasında işlenen, geliştirilen bir buluş, bir görüş, bir düşünüş. Bir filmin konusunun dayandığı ana fikir de tema adını alır. Özellikle manzume ve şiirlerde ve karşılıkine aşılacak için işlenen, geliştirilen duygu. Temanın yapısını meydana çıkaran buluş, görüş, düşünüş ve duygu bir eserin en belli başlı motifidir. Bk. Motif.”

“Motif: Kompozisyon konusu; bir eseri ortaya çıkaran temel istek. Konuluk; konu olarak alınan fikir. Eserlerde küçük farklarla yahut aynı

11 Cevdet Yalçın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Yalçın Emel Yay., y.y.y., 1989, s. 160-161.

12 Atilla Özkırmı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yay, y.y.y., C. 4, s. 115.

13 Philip Stevick, *Roman Teorisi*, (Çev.: Doç. Dr. S.Kantarcioglu), Gazi Üniversitesi Yay., Ankara, 1988, s. 60.

14 Gennadiy N. Pospelov, *Edebiyat Bilimi I*, (Çe: Yılmaz Onay), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1984, s. 116.

şekilde tekrarlanan parçacıklar (fr. motif). Bir çoğu yanyana gelerek bir müzik parçasını veya bir bezeme işini meydana getiren ve kendi başlarına birer birlik oluşturuca ögelerden her biri motiftir. Melodi, dantel, halı motifleri gibi. Bk. Konu"¹⁵.

En son iktibaslarla tema kelimesinin sınırlarına buluş, "filmin konusunun dayandığı anafikir", motif, "karşdakine aşılacak için işlenen, geliştirilen duygu"... gibi unsurların da girdiği anlaşılmalıdır.

Tema kelimesinin tanımında mesele bu kadarla bitmemekte, bulduğumuz kaynaklar ölçüsünde kelimenin farklı boyutları ortaya çıkmaktadır:

"Theme: Mevzu, konu, madde, tem, tema; öğrenciye verilen yazı ödevi; (dilbilgisi) kök, gövde; (müzik) tema; (tarih) Bizans İmparatorluğu'nda idari bölge. Theme song: Bir müzik parçasının, dans orkestrasının kendisini belirtmek için kullandığı müzik parçası"¹⁶.

Bu tanımda yukarıdaki karşılıklara ek olarak tema kelimesinin anlam kategorilerine "Bizans'taki idari bölge" ve şu sıralar Türkçe'de jenerik olarak kullanılan "tanıtım ve başlangıç müziği" anlamları da girmektedir.

"Her yapıtın üç ögesi vardır: Bunlar: Konu, ana fikir, tema (=tem=theme).

.....

Tema konudan ayrı şeydir. Çokları konu ile temayı birbirine karıştırır. Bazı kez temaya konu, bazı kez de konuya tema derler. Tema, bir yazıda işlenen ve geliştirilen görüş, düşünüş ya da duyuşturd.

Yazar, yapıtında ele aldığı konuyu basamak yaparak, asıl ereğini ortaya koymaya çalışır. Bu erek, konunun ana fikrinden ayrıdır. Örneğin portakalı konu olarak alan bir yazar, ana fikir olarak portakalın sağlığa faydası üzerinde durulabilir. Bu taktirde sadece konu ve anafikir belirlenmiş olur. Ama bunların yanısıra yazar, portakalın öteki meyveler karşısında özel tat ve hoş bir kokuya sahip olduğu görüş ve düşüncesini yazısına erek yapmışsa, bu tema olur.

Her olayın bir meydana geliş şekli vardır. Doğrudan doğruya olayın doğuşunu anlatmak, konuyu anlatmaktır. Fakat bir olayı konu alan yazımızda olayla ilgili kendimize özgü görüş ve düşüncemizi geliştirirsek yazımızın temasını ortaya koymuş oluruz"¹⁷.

Buraya kadar aldığımız iktibaslardan edindiğimiz intiba, temanın yeni karşılıklarının bulunduğudur. Bunlardan biri temanın "bazı özel şartlar" meselesi olduğudur. Bu özel şartların neler olduğđu açıklanmıyor ancak "bir ilgi ve değerlendirme meselesi" olduğđu söyleniyor; ayrıca,

¹⁵ Seyit Kemâl Karaalioğlu, *Edebiyat Terimleri Klavuzu*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1975, s. 372, 238.

¹⁶ *Redhouse*, İngilizce-Türkçe Sözlük, s. 1015

¹⁷ Kemâl Gariboğlu, *Örnekli Kompozisyon Bilgileri*, 12. Bsk., Serhat Yay., İstanbul, 1983, s. 134-138.

“sanatsal edebiyat” ifadesiyle temanın “yansıtılan yaşam görüntüsü” olduğu iddia ediliyor. Bu hükümler tam olarak anlaşılammıştır. Gariboğlu'nun verdiği portakal örneği ise bize “sınırlı konu” yu hatırlatmaktadır. Ya bizim “sınırlı konu” diye isimlendirdiğimiz bilgiler yanlış veya Garipoğlu'nun yaklaşımı yanlıştır.

Son dört iktibas metninin bir ortak tarafı, tema kavramının hem şiir hem de nesirde bulunabileceğini kabul etmeleridir. Daha evvelki kaynaklar da temanın özellikle şiirde kullanılması gerektiğine dair işaretler vardır. Bu metinlerde ise böyle bir sınırlama getirilmemektedir.

Edebiyatta Türler isimli eserde, lirik şiir hakkındaki bilgilerin nakledilmesi sırasında tema kelimesinin konu anlamında kullanıldığına şahit oluyoruz:

“Lirik temalar”= “ölüm teması”; “Ölüm teması eski çağ ile yeni çağda ayrı ilhamlara yol açmıştır. Bu tema kâh bir yokluk anlayışına bağlı olarak, kâh tabiatın bir sırrı olarak işlenmiştir. Yunus Emre’de bu temaya sık sık rastlandığı gibi Abdülhak Hamit’in Makber’i, Yahya Kemal’in bazı şiirleri, Cahit Sıtkı Tarancı’nun Otuz Beş Yaş şiiri bu temanın güzel örnekleridir”¹⁸.

Kemal Demiray’ın ölüm temasına ait açıklamaları, “konu cümlesinin ana maddesi temadır.” gibi bir ifadenin bakış açısı ile yazıldığı için “konu” ile “tema” arasındaki bir nüansa işaret etmektedir.

Tema kavramı ile ilgili olarak kaynaklarda verilen bilgilerin çokluğu, farklılığı ve bakış açısının bu ve buna benzer terimlerin tanımlanmasındaki zarureti ifade etmektedir.

Meseleyi sonuçlandırmadan evvel tanım özelliğinde gördüğümüz bir iktibas metni üzerinde duralım.

“TEMA veya TEM: Bir nutuk, öğretici veya edebi eserde işlenen konu, düşünce, görüş. Kısacası, “ana düşünce”, ana duygu demek olan tema, bir eserde esas unsuru, esas görüşü dile getirir.

Müzik dilinde tema, bir besteyi oluşturan temel motiftir, hareket noktasıdır.

Psikoloji dilinde tema, belirli bir sürükleyicinin (motifin) bir ihtiyaç ile karşılıklı tesirde bulunarak tatmin veya tatminsizlik demektir.

Mantık dilinde tema, tartışma tonusu olan şeydir”¹⁹.

“Theme: The subject of a speech, play, book or film”²⁰.

Yukarıdaki iktibaslardan anlaşıldığına göre “tema” kavramının tanımına “nutuk, film ve oyunların konusu” ibaresi de katılmıştır; ayrıca

¹⁸ Kemâl Demiray, *Edebiyatta Türler*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1971, s. 31.

¹⁹ *Yeni Türk Ansiklopedisi*, Ötüken Yay., C. 10, İstanbul, 1985, s. 4039-4040.

²⁰ Isabel Mary McLean, M.A., *Junior School Dictionary*, Feb Internation: London, 1977, s. 334.

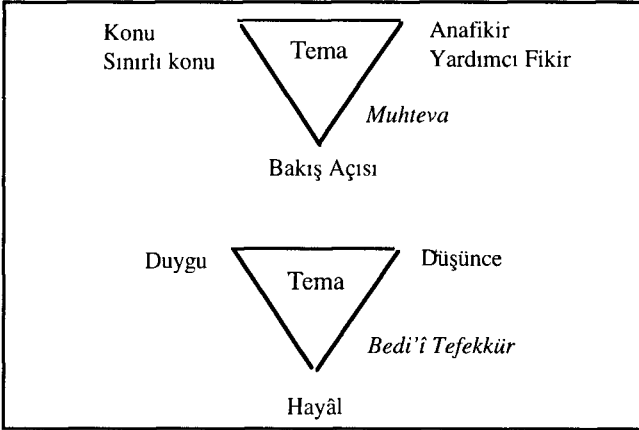
temanın motif ile ilişkisi de dikkati çekmektedir.

Konu ile ilgili olması bakımından müracaat ettiğimiz kaynaklardan biri de İbrahim Kavaz tarafından hazırlanan "Sait Faik Abasıyanık" başlıklı doktora tezidir. Bu çalışmaya göre "... temayı konunun içinde ve ondan daha küçük bir unsur olarak düşünebiliriz."

Aynı kaynakta tema hakkında şu yorum da dikkate değerdir:

"Tam bir mana ifade eden cümleden en büyük vak'a zincirine kadar her seviyede söz grupları birden çok fonksiyonuyla karşımıza çıkabilir. Fonksiyona bağlı olarak temada da değişme mümkündür. Yazar, tek konu içinde birkaç temayı verebilir. Meseleye bu açıdan yaklaştığımız zaman, temaya bir duygu halinin ifadesi, diyebiliriz. Verici veya yönlendirici durumunda olan yazarın eserine kattığı duygu haline uygun olarak metne yaklaşıldığı nisbette eserin çekirdeğine inilmiş olur. Bu durumda tema, yazarla eser arasındaki rabıtayı da ortaya koyar. Okuyucu, eserdeki hususları yazarın ruh hallerine göre tesbit eder. Böylece, edebi metin yoluyla verilmek istenilen düşünce daha iyi çözümlenmiş olur.

Nelerin tema olup nelerin olamayacağı hususunda farklı anlayışlar bulunmaktadır. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, bazıları temayı bir duygu haliyle sınırlı tutarken, bir kısım yazarlar daha geniş görmüşlerdir. Bir duygu halinden başka şeylerde tema olamaz mı? Mesela, insanın problemleri, sosyal ilişkiler, cemiyet meseleleriyle amakalı ve ferdi duyularla sınırlı bir metnin teması nedir? Bütün bunlar, temanın sınırlarını daha kapsamlı olarak ele almamızı gerektiriyor"²¹.

Tematik Yapı

Tema kavramı ile ilgili olarak diğer iktibasların ana duygu, ana-fikir, motif ve benzeri görüşlerini paylaşan son üç metinde temanın nutuk, sinema ile alakasına işaret edilmekten başka temanın daha kapsamlı

²¹ İbrahim Kavaz, Sait Faik Abasıyanık, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1990, s. 93-96.

olarak bir duygululuk hali olmasına ve cemiyetin meseleleriyle, insanın problemleri ile birlikte değerlendirilecek anlaşılacağına dair bilgiler verilmektedir.

Biz bu kaynakları gördükten sonra daha başka kaynaklarda tema kelimesinin, teriminin ve kavramının hiç duymadığımız yeni tanımlarına rastlayabileceğimize inanıyoruz. Bu yüzden konuyu derleyip toparlayan aşağıdaki metin ile sonuca gitmek istiyoruz:

“Bilhassa fikri, his ve hayale bağlayan unsurların şiirdeki yerinin değerlendirilmesi, şiirin bedii tefekkür zeminini ortaya çıkaracak ve bu arada (theme) tema’sı da bulunmuş olacaktır.

Genel olarak sanatın, özel olarak şiirin terimi olan tem, tema kavramı ile nesirdeki arafikir kavramını karıştırmamak gerekir. Tema, bir şiir veya nesir yahut musiki eserinde ‘işlenen, geliştirilen, bir buluş, bir görüş veya düşünüşdür.’ Her şiirin bir ana teması vardır; ancak o tema, şiirin başlığında ifade edilmiş veya bir mısraya yerleştirilmiş olabileceği gibi şiirin bütününe sindirilmiş de olabilir. Ana tema terimi ile, şiirin dokusunu ören, şiirdeki duygu, hayal ve fikir bütününe ifadesi olan gerçek muharrik unsuru kast ediyoruz. Ana temayı besleyen yardımcı unsurlar (tem’ler) bulunabilir. Tematik unsurların destekleyip barizleştirdiği ana tema’nın takdimi bir taraftan “dünya görüşü” ara başlıklı meseleye, diğer taraftan “ahenk” ana başlıklı meselelere bağlıdır. Şairin hayal, duygu ve fikirlerinin odaklaştığı, fikri his ve hayale bağlayan unsurların işaretlendiği kavram veya durum, şiirin ana temasıdır. Şiirdeki estetik muhakemeyi, bedii tefekkürü, edebiyatlı düşünceyi işaretleyen his, hayal ve fikir unsurlarının konpozisyonlaştırdığı temayı bulmak, şairin dünya görüşünü tesbit etmemizi sağlayan kriterleri yakalamak için kullanılan dil unsurunu da değerlendirmek gerekir”²².

²² Doç. Dr. Sadık Kemâl Tural, “Şiirin Dünyasına Yaklaşmak III”, *Konevi*, C. I, Nu: 13, Ekim 1983, s. 7.